

<https://helda.helsinki.fi>

Riittävän puhdas maa : vaalirahoitus ja korruptio Suomen kehitystiellä

Jensen-Eriksen, Niklas

Gaudeamus

2019

Jensen-Eriksen , N 2019 , Riittävän puhdas maa : vaalirahoitus ja korruptio Suomen kehitystiellä . julkaisussa J Koponen & S Saaritsa (toim) , Nälkämäasta hyvinvointivaltioksi : py Suomi kehityksen kiinniottajana . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 329 34

<http://hdl.handle.net/10138/309816>

unspecified
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

18

RIITTÄVÄN PUHDAS MAA: VAALIRAOITUS JA KORRUPTIO SUOMEN KEHITYSTIELLÄ

NIKLAS JENSEN-ERIKSEN

Taloudellisesti menestyksekkäimmät maat ovat yleensä myös ”puhtaimpia”. Näin on todennut esimerkiksi taloushistorioitsija Joel Mokyr, joka huomauttaa Suomen kaltaisten ”pienen menestyksekkäiden eurooppalaisten talouksien” (*small successful European economies*) olevan Transparency Internationalin (TI) vähiten korruptoituneiden maiden luettelon kärjessä.¹ Suomi on ollut suorastaan mallioppilas, sillä TI on toistuvasti kertonut sen olevan planeetan vähiten korruptoitunut maa. Korruptio on järjestön mukaan ”toimivallan väärinkäyttöä yksityisen tai ryhmän oikeudettoman edun saavuttamiseksi”.²

Suomalaista korruptiota on tutkittu erityisesti oikeustieteen, oikeus-sosiologian ja hallintotieteen piirissä,³ mutta näiden tieteenalojen tutkimuksille on olennaista lyhyt ajallinen tarkasteluajanjakso. Kun historiantutkijat ovat kirjoittaneet korruptiotapauksista, he ovat usein käsitelleet niitä osana poliittisen elämän taisteluja.⁴ Mutta onko Suomi niin puhdas kuin usein on väitetty ja jos on, niin miten siitä on sellainen tullut? Näitä perustavanlaatuisia kysymyksiä on pohdittu hämmentävän vähän historiatutkimuksen piirissä, vaikka alan tutkijoille on muuten ominaista vahvan empiirisen tutkimuksen perinne sekä halu ja kyky selvittää ilmiöiden juuria. Tässäkään luvussa niihin ei kyetä antamaan tyhjentäviä vastauksia, mutta tavoitteena on viedä keskustelua eteenpäin tarkastelemalla erityisesti yhtä keskeistä sektoria, vaalirahoitusta.

Korruption tutkijat selittävät Suomen ja muiden Pohjoismaiden puhtautta yleensä oikeusvaltiolla, avoimuudella, läpinäkyvyydellä ja parlamentaarisella demokratialla. Suomessa oikeusvaltio luotiin askel

askeleelta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Taloudellisen lain-säädännön perusrakenne syntyi jo Aleksanteri II:n aikana (1855–1881), ja Suomen itsenäistyttyä turvattiin yksilön oikeudet ja oikeusistuinten riippumattomuus. Lakisidonnaisuus antoi vahvan perustan suomalaisen yhteiskunnan rakentamiselle.⁵

Korruptiota on silti esiintynyt myös Suomessa. Esimerkiksi maalaisliiton puoluesihteerin Arvo Korsimo rahoitti 1950-luvulla puolueen toimintaa myymällä tuontilisenssejä ja arvonimiä.⁶ Valtionrautateiden veturikaupat taas kytkeytyivät 1960-luvun alussa ilmeisesti sekä maalaisliiton että Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) puolue-rahoitukseen. Puolustusministeriö nosti 1950-luvulla hovihankkijakseen brittiläisen lordin ja entisen jalokivivarkaan, joka myi ylihintaan aseita, vaikka samoja olisi voitu ostaa halvemmalla suoraan Ison-Britannian hallitukselta.⁷ Rakennusfirmoilta puolueille kulkeneissa rahavirroissa olisi vielä runsaasti tutkittavaa.⁸ Saksalaisen Siemensin ”musta kassa” tuli surullisenkuuluisaksi 1980-luvulla Helsingin metron rakentamiseen liittyvässä korruptiovyöhydessä.⁹ Luetteloa voisi jatkaa pitkään.

TI ei pidäkään Suomea täysin puhtaana maana vaan toteaa, että Suomelle ”tyypillisiä korruption muotoja ovat hyvä veli -verkostot, poliitikojen ja virkamiesten liialliset sidonnaisuudet elinkeinoelämään sekä huonon hallinnon erilaiset piirteet”.¹⁰ Usko Suomen korruptoitumattomuuteen on heikentynyt 2000-luvun ensikymmeneltä lähtien ja etenkin keväällä 2008 alkaneen vaalirahakeskustelun myötä. Siitä tuli ”Suomen poliittisen historian pisin ja monipolvisin poliittinen skandaali”, kuten tutkija Anu Kantola on kuvannut.¹¹

Tässä luvussa tarkastellaan erityisesti vaalirahoituksen historiaa, koska se kytkeytyy niin läheisesti poliittiseen päätöksentekoon. Luvussa pureudutaan Suomen tasavallan valtakunnallisiin vaaleihin ja etsitään vastausta siihen, miksi ulkopuoliset tahot ovat tukeneet puolueita. Yrittävätkö vaalirahoittajat aina ostaa itselleen erikoisetuja tai valtaa? Monet kommentaattorit pitivät vaalirahakohun aikana itsestään selvänä, että poliittiset rahoittajat pyrkivät niin tekemään. *Näin valta ostetaan* otsikoi tutkijakaksikko Petri Koikkalainen ja Esko Riepula pamflettinsa vuodelta 2009. Rahan antajan ja saajan välille uskotaan syntyvän jonkinlainen demokratiaa rapauttava riippuvuussuhde. On siten syytä pohtia, syntyykö ja onko sellaisen luominen rahoittajien tavoite.

Empiirisen aineiston lisäksi vastauksia kysymyksiin etsitään kansainvälisestä vaalirahoitusta käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta. Sen tarkastelu osoittaa, että Suomi kuuluu melko puhtaiden länsimaiden ryhmään, kun taas kehitysmaissa korruptio on yleistä ja näyttäytynyt usein

valtion varojen laajamittaisena ryöstämisenä tai äänestäjien lahjomisena. Tutkimuskirjallisuus osoittaa myös, että puhtaidenkin maiden instituutiot voivat rapautua ja että rahoitus luo ja vahvistaa vuorovaikutussuhteita, joilla voi olla korruptioivia piirteitä.

ONKO VAALIRAHOITUS LAHJONTAA?

Korruptiosta tai lahjonnastahan siinä on kyse – tähän asenteeseen vaalirahatutkijat törmäävät jatkuvasti eri maissa seuratessaan median raportointia ja kansalaisten kahvipöytäkeskusteluja. Näin siitä huolimatta, että korruptio ja lahjonta ovat käsitteellisesti eri asioita eikä vaalirahan jakaminen välttämättä ole laitonta. Lahjonta on yksi korruption alalaji. Se edellyttää lahjusta, jolla on tarkoitus, ja vastapalvelusta, joka täyttää tuon tarkoituksen.¹²

Erityisesti liikeyritysten lahjoituksiin suhtaudutaan epäluuloisesti.¹³ ”Paras kongressi, jota rahalla saa” on Yhdysvalloissa jatkuvasti toistettu sanonta.¹⁴ Suomessa yhtä kulunut ilmaisu on ”kenen leipää syöt, sen lauluja laulat”. Mutta mitä lahjoittajien motiiveista todella tiedetään? Poliitiikan tutkija Ian McMenamin jakaa rahoittajat ”ideologisiin” ja ”pragmaattisiin”. Edelliset ovat kiinnostuneet yhteiskunnan suunnasta, jälkimmäiset omista erityiseduistaan. Ideologiset motiivit saattavat usein olla taloudellisia tärkeitä, mutta tämä ei välttämättä johda moniarvoiseen rahanjakoon. Yhdysvalloissa vaalirahoittajista suurin osa on valkoisia varakkaita miehiä, jotka ovat esimerkiksi keskivertokansalaista yritysmuotoisempia.¹⁵

Poliitiikan tutkija Peter L. Francia kollegoineen puolestaan jakaa vaalirahoittajat kolmeen pääryhmään: ”sijoittajiin”, ”ideologeihin” ja ”läheisiin”. Näistä ensimmäiset pyrkivät edistämään liiketoimintaansa tai muita etujaan lahjoitusten avulla. Ehdokkaan puolue ei ole heille tärkeä asia. Toinen ryhmä taas tukee ehdokkaita, jotka ajavat lahjoittajalle tärkeitä asioita, kuten ympäristönsuojelua tai abortin kieltämistä tai sallimista, tai jotka jakavat saman näkemyksen siitä, minkälainen on hyvä, tavoiteltava yhteiskunta. Osa tukijoista haluaa estää vastenmielisen henkilön valinnan tukemalla tämän vastaehdokasta. Kolmannen ryhmän muodostavat ehdokkaan lähipiiri, kuten ystävät ja sukulaiset. Jotkut lahjoittavat yksinkertaisesti siksi, että haluavat pyöriä varainkeruutilaisuuksissa rikkaiden ja kuuluisien henkilöiden kanssa tai tuntea itsensä tärkeiksi. Jotakin rahoittajia lähestyy ehdokkaan kampanjaa jo tukeva ystävä tai liikekumppani, jolle ei voi henkilösuhteiden takia sanoa ei. Kiireiselle ja suurituloiselle yritysjohtajalle tuhannen dollarin šekin kirjoittaminen on

nopea ja (hänen näkökulmastaan) halpa keino pitää yllä yhteiskuntasuhteita ja päästä eroon itsepintaisesta rahankerääjästä.¹⁶

Sosiologit Dan Clawson, Alan Neustadt ja Mark Weller maalasivat tutkimuksessaan *Dollars and Votes* ("Dollareita ja ääniä", 1998) demokraatian kannalta synkän kuvan yhdysvaltalaisesta vaalirahoituksesta. Heidän mukaansa Yhdysvalloissa ei ole kahta suurpuoluetta vaan vain yksi "raha-puolue" (*money party*). Silti tämän perusteellisen ja kriittisen tutkimuksen tekijät korostivat, että *quid pro quo* -tapaukset, joissa rahoitus kytkeytyy suoraan johonkin myönteiseen poliittiseen päätökseen, ovat harvinaisia. Tutkijakolmikoon mukaan vaaliraha pitäisi ymmärtää enemmänkin lahjana kuin lahjuksena. Pyyteetöntä lahjaa ei kuitenkaan ole. Osapuolten välillä on ranskalaisantropologi Marcel Maussin klassikkoteoksessaan *Lahja* (*L'Essai sur le don*, 1924) kuvaama vastavuoroinen suhde, jota tapaamiset ja lahjojen vaihtaminen vahvistavat. Kun poliitikko saa lahjan, hänelle jää tunne, että siihen pitäisi vastata jollain tavalla.¹⁷

Monet muut tutkijat ovat päätyneet saman tyyppisiin tuloksiin vaalirahan ja päätösten välisestä suhteesta: suoranaiset vaihtokaupat ovat harvinaisia, mutta tukea jakavien yksityisten tahojen ja poliitikkojen välillä on vuorovaikutussuhde. Siinä vaaliraha muodostaa yhden elementin tai siteen.¹⁸ Tärkein se ei yleensä ole. Yhdysvaltalainen taloustieteilijä Jeffrey Milyo kollegoineen tutki viiden vaikutusvaltaisena pidetyn alan (tupakka-, lääke-, ase- ja tietokoneteollisuus sekä teleoperaattorit) rahankäyttöä Yhdysvalloissa vaalivuosina 1997–1998. Esimerkiksi tupakateollisuus käytti lobbaukseen kuusitoista kertaa ja hyväntekeväisyyteen kaksikymmentä kertaa enemmän rahaa kuin ehdokkaiden ja puolueiden tukemiseen. Filantropiabudjetit vaihtelivat, mutta lobbaukseen käytetyt varat olivat muillakin aloilla vähintään kymmenen kertaa vaalitukia suurempia.¹⁹

Taloustieteilijä Gordon Tullock ihmetteli jo 1970-luvun alussa, miksi Yhdysvaltain silloisessa politiikassa on niin *vähän* rahaa. Samaa ovat pohjineet myöhemmätkin tutkijat. He ovat huomauttaneet, että yritysten poliittinen rahoitus on näennäisesti suurelta vaikuttavista summista huolimatta hyvin pientä verrattuna Yhdysvaltain liittovaltion jättimäiseen budjettiin, sen valtaviin hankintoihin sekä kykyyn vaikuttaa säätelyllä yritysten toimintaedellytyksiin. Jos vaalituella todella voisi oleellisesti vaikuttaa esimerkiksi julkisiin hankintoihin, yritysjohtajat turvautuisivat paljon innokkaammin tähän usein lailliseksi lahjonnaksi haukuttuun keinoon.²⁰

Jos yritys haluaa edistää politiikassa omia taloudellisia etujaan, sen kannattaa tutkimuskirjallisuuden valossa mieluummin keskittyä

lobbaukseen kuin jaella vaalirahaa poliitikoille. Jälkimmäinen ei silti ole hyödytöntä, koska se voi edistää – mutta vain edistää – edellistä. *Access*, puheillepääsy, on sana, joka toistuu jatkuvasti yhdysvaltalaisessa ja muunmaalaisessa vaalirahoitusta koskevassa tutkimuskirjallisuudessa.²¹ Tukea saanut poliitikko on taipuvainen kuuntelemaan myöhemmin vaalirahoittajan poliittisia huolia. Kiireinen vaikuttaja ei ehkä ehdi kartoittaa muita näkökulmia.²² Mutta usein kuuntelu jää vain siksi. Milyon ja kumppaneiden luonnehdinnan mukaan pragmaattisista syistä jaetussa vaalirahassa on kyse enemmänkin sisäänpääsymaksusta kuin lahjuksesta.²³

Myös poliitikot voivat lahjoa kansalaisia. Tätä tapahtui laajamittaisesti Yhdysvalloissa vielä 1900-luvun alussa, jolloin äänensä vastineeksi saattoi saada viinaa, tupakkaa ja jopa selvää rahaa. 1920-luvun loppuun mennessä sekä liittovaltion tasolla että osavaltioissa oli säädetty monia vaalirahoitusta ja -budjetteja rajoittavia ja sääteleviä lakeja.²⁴ Useimmissa länsimaissa säädettiin 1900-luvun kuluessa vastaavia, poliittista elämää siivonneita lakeja. Kuten muun muassa yhdysvaltalainen politiikan tutkija ja yhteiskuntafilosofi Francis Fukuyama on todennut, ”klientelismiksi” kutsuttu järjestelmä elää kuitenkin edelleen monissa kolmannen maailman sekä Etelä- ja Itä-Euroopan maissa. Valtio on rikastumisen keino yksittäisille henkilöille tai ryhmille. Pönkittääkseen valtaansa ja ostaakseen tukea ne jakavat omia tai valtion rahoja äänestäjille. Näin esimerkiksi valtion virkamiesten määrä paisuu. Vaaleihin liittyvä lahjonta kytkeytyy yleensä muuhun laajamittaiseen korruptioon, jossa valtion varat päätyvät valtaapitävien ja näiden lähipiirin taskuun. Köyhissä maissa julkinen sektori voi olla ainoa varteenotettava rikastumiskanava, koska yksityinen sektori on heikko. Korruption rakenteet heikentävät entisestään maiden kykyä vahvistaa talouttaan, koska valtio ei kykene hoitamaan tehtäviään esimerkiksi omistusoikeuksien turvaajana.²⁵ Brittitutkija William A. Callahanin mukaan monien Itä-Aasian valtapuolueiden ja keskeisten poliitikkojen ei tarvitse pyytää keneltäkään rahaa, koska ne ovat jo itsessään vauraita ja kykenevät lahjomaan äänestäjiä.²⁶

Demokratia ei ongelmia poista, vaan se saattaa itse asiassa kasvattaa niitä. Fukuyaman mukaan puhtaimmissa maissa luotiin toimiva hallinto ja oikeusvaltion perusta jo ennen edustuksellisen demokratian tuloa. Poliittiset puolueetkin olivat usein aatteellisia ryhmittymiä eivätkä yksittäisten mahtimiesten ympärilleen rakentamia kokonaisuuksia. Näin niihin ei syntynyt valtiota laajamittaisesti ryöstävää klientelismia, vaikka pienempiä skandaaleja ja epäkohtia onkin säännöllisesti tullut ilmi. Jättimäisestä lobbauksesta ja puheillepääsyn ostamisesta Fukuyamakin on huolissaan ja pelkää sen johtavan yhdysvaltalaisen demokratian rappeutumiseen.²⁷

2000-luvun suurista mediaotsikoista huolimatta nyky-Suomi kuuluu melko puhtaiden länsimaiden ryhmään. Suomessa on toki 1990-luvun alusta lähtien ostettu lippuja puolueiden ja ehdokkaiden järjestämiin seminaareihin, joissa rahoittajat ja lahjoittajat tapaavat toisiaan. Idean isän, kokoomuksen varainkerääjän Pentti Kivisen mukaan jotkut ostivat ensimmäisiin seminaareihin lippuja aatteellisista syistä, toiset halusivat verkostoitua eri suuntiin ja kolmannet tutustua nimenomaan poliitikkoihin. ”Hyötyä oli siitäkkin, että puolueen johtajat suostuivat kuuntelemaan tulijoiden näkemyksen. Monelle sekin on tärkeä, että yhteys poliitikkoihin on auki.”²⁸ Kiinteistökehittäjä Nova Groupin Arto Merisalo puhui liikemiesten rahoittaman Kehittyvien maakuntien Suomen (KMS) halusta tukea porvarihallituksen syntyä. Silti rahaa annettiin SDP:n Eero Heinäluomallekin, jotta ”olisi sitten kontakti sinnekin”.²⁹ Suuret yritykset eivät pääsylippuja edes tarvitse. Niitä kuunnellaan muutenkin, koska ne ovat tärkeitä työllistäjiä, veronmaksajia ja vientitulojen tuottajia.

”Eivät yritykset anna rahaa, elleivät [ne] katso hyötyvänsä siitä jotain”, Transparency Internationalin Suomen-osaston puheenjohtaja Leila Mustanoja varoitti vaalirahakohun alettua.³⁰ Mutta mitä ne haluavat vastineeksi? Ilmeisesti eivät paljoakaan, koska ne antavat rahaa niin kitsaasti. Tiedotusvälineiden paljastamat summat viime vuosien yksityisestä vaalirahoituksesta ovat pieniä, jos niitä vertaa puolueiden kokonaisbudjetteihin, valtion jakamaan puoluetukeen tai yritysten yhteiskunnallisen vaikuttamisen kokonaismenoihin. Kiinteistöalalla toimivan liikemiesryhmän vaalirahoitus sai kuitenkin osakseen valtavaa huomiota. KMS:n aktiivisuus olikin poikkeuksellista, mutta sen 400 000 euron suuruusluokkaa oleva summa on pieni verrattuna siihen noin 35 miljoonaan euroon, jonka valtio jakoi samaan aikaan puolueille vuosittain. Teollisuusjärjestöjen ja ay-liikkeen jakama rahoitus on pitkäaikaisempaa ja siten merkityksellisempää, mutta viime vuosikymmeninä nämäkin tuet ovat olleet pieniä verrattuna valtion avokätiseen tukeen.

Nyky-Suomessa näyttää pätevän sama periaate kuin Yhdysvalloissa: omia erityiseturiaan yhteiskunnassa ajavat yritykset sijoittavat suurimmat summat lobbaukseen tai myönteisen yrityskuvan luomiseen hyväntekeväisyydellä ja sponsoroinnilla. Vaalirahalla on melko puhtaissa länsimaissa demokratioissa, kuten kylmän sodan jälkeisessä Suomessa, yleensä vaikea ostaa myönteisiä erityispäätöksiä. Siksi siihen sijoitetaan vain pienenhköjä panoksia. Enempää ei kannata. Sen sijaan ne, jotka haluavat vaikuttaa yhteiskunnan yleiseen suuntaan, kuten siihen, marssitaanko maassa kohti markkinataloutta vai sosialismia, ovat aina yrittäneet tukea jo valmiiksi ”oikealla” kannalla olevia ryhmiä. Näin teki myös Suomen

suurliike-elämä kylmän sodan aikana – opittuaan ensin maailmansotien välillä, että omien erityisetujen edistäminen rahan avulla olikin yllättävän vaikeaa.

MESENAATIT

”[Harri] Holkerin mukaan kokoomuksella ei ole koskaan ollut suurta mesenaattia, ei yhtiötä tai yksityistä henkilöä, joka olisi tukenut puoluetta taloudellisesti. Ei edes ennen valtion puoluetukilain säätämistä 1960-luvun lopulla. Sen sijaan monien yksityisten kansalaisten merkitystä puolueen ja ehdokkaiden vaalirahoittajana ei ole syytä aliarvioida.”³¹ Näin raportoitiin pitkäaikaisen kokoomusvaikuttaja Harri Holkerin 1980-luvun lopussa julkaistussa elämäkerrassa.

Holkerin muisti petti. Kokoomuksella on ollut useita mesenaatteja, esimerkiksi teollisuuden keskusjärjestöt, pankkiyhdistys sekä vakuutusyhtiöiden keskusliitto. Talouselämä tuki kokoomusta sen perustamisesta (1918) lähtien. Rahoitus ei ollut vähäistä. ”Sillä katettiin hyvinkin vaalirahoitus”, puolueen historiategrossa todetaan itsenäisyyden ensimmäisistä vuosista. Suomen suurimmista puolueista kokoomus suhtautui tuolloin myönteisimmin yksityiseen yritystoimintaan. Lisäksi puolueen ja elinkeinoelämän kytki toisiinsa ”monisyinen suhdeverkosto”. Tärkein tukija oli Kansallis-Osake-Pankki (KOP). Se oli saman fennomaanisen liikkeen lapsi kuin Suomalainen puolue, jossa monet kokoomuslaiset olivat aiemmin vaikuttaneet. KOP:n johtaja Mauri Honkajuuri ahkeroi myös kokoomuksen pitkäaikaisena rahastonhoitajana. Siinä sivussa hän organisoi puolueen lehtien taloutta.³²

Kokoomus ei silti ollut rikas. Kaikki meni, mikä tuli. Puolueaktiivit valittelivat katkerasti rahan puutetta ja rivikannattajien haluttomuutta avata kukkaroitaan. 1930-luvun alussa kokoomuksessa elettiin erityisen ankeita aikoja, kun osa suurteollisuudesta innostui tukemaan puolueen sijasta Lapuan liikettä. Sen tinkimätön kommunisminvastaisuus vetosi Yhtyneiden Paperitehtaiden perustajan Rudolf Waldenin kaltaisiin yritysjohtajiin, jotka halusivat turvata vuoden 1918 vapaussodan perinnön (ks. myös Kähönen, luku 16). Äärivasemmistolaisuutta vastaan kannatti kamppailla myös tukemalla muita porvarillisia puolueita, kuten maalaisliittoa, vaikka monet sen tavoitteista olivat ristiriidassa teollisuuden linjanvetojen kanssa. Lapuan lumo haihtui vähitellen. Isänmaallinen Kansanliike (IKL) omaksui monia epäilyttäviä ”valtiososialistisia” ja aitosuomalaisia näkemyksiä, joita taloudellista liberalismia kannattaneet ja usein ruotsinkieliset liikkeenjohtajat eivät hyväksyneet. Suurliike-elämän tuki

alkoi jälleen suuntautua maltillisille porvareille. Kokoomuksen saamien ”lahjoitusten”, joita ei puolueen kirjanpidossa kunnolla avattu, kokonaismäärä pomppasi ylös vuosikymmenen lähentyessä loppuaan. Rahaa riitti myös muille porvarillisille puolueille, kuten Suomen ruotsalaiselle kansanpuolueelle (RKP) ja edistyspuolueelle.³³

Teollisuuden vaalirahoitus ei kuitenkaan kerro vain sen vallasta vaan vähintään yhtä paljon sen poliittisen aseman heikentymisestä. Monilla vuorineuvoksilla oli vaikeuksia sopeutua itsenäisen Suomen parlamentaariseen yhteiskuntajärjestelmään. Poliitikot edistivät maataloutta teollisuuden kustannuksella, työnsivät lonkeroitaan elinkeinoelämään, lisäsivät sääntelyä ja verorasitusta sekä puuhasivat kaikenlaista muuta epäilyttävää. Elinkeinoelämässä vannottiin sen sijaan edelleen taloudellisen liberalismiin nimeen. Vaalirahoituksella yritettiin varmistaa, että kansanedustuslaitoksessa olisi saman henkisiä edustajia, jotka lisäksi ymmärtäisivät teollisuuden näkökantoja rautatierahtien kaltaisissa konkreettisissa asioissa. Vuoden 1922 vaaleissa meni läpi peräti yksitoista suurteollisuuden tukemaa ehdokasta kokoomuksesta, RKP:stä ja edistyspuolueesta. Joukko oli silti pieni verrattuna maanviljelijöiden, työväestön ja keskiluokan edustajiin.

Poliitikot osoittautuivat usein epäluotettaviksi yhteistyökumppaneiksi. Metsäyritysten vaalirahaa ahkerasti jakanut Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton asiamies Axel Solitander alkoi muutaman vaalikauden jälkeen epäillä koko toiminnan mielekkyyttä. Rahaa kyllä otettiin vastaan, mutta teollisuuden näkökohdat unohtuivat poliittisten taistelujen tuoksinassa. Yksittäisten kansanedustajien myönteisyys ei riittänyt, koska parlamentaarista ryhmistä löytyi aina toisella kannalla olevia. Poliitikot kuuntelivat kenttää, joka saattoi lähettää aivan toisenlaista viestiä kuin elinkeinoelämä. Puoluejohtajien mielestä heidän piti itse saada päättää, mitä linjaa ajaisivat ja keitä ehdokkaaksi asetettaisiin. Puoluekoneiston eri osat sooloilivat, ja teollisuuden suosikkiehdokkaat saattoivat ehdokasasettelussa päätyä hänille. ”Puolueissa Solitanderia tuntui häiritsevän niiden demokraattisuus”, historiantutkija Kai Häggman tiivistää.³⁴

Solitander oppi kantapään kautta sen, minkä yhdysvaltalaiset vaalirahoittajat ja heidän edesottamuksiaan selvittäneet tutkijat ovat huomanneet. Rahalla on vaikea ”ostaa” riittävän suurta parlamenttiryhmiä. Muutaman voi saada puolelleen, mutta kilpailevat tahot voivat vesittää koko hankkeen. ”Omankin” edustajan luotettavuus on vähän niin ja näin, mitään sitovaa sopimustahan poliitikon ja vaalirahoittajan välillä ei ole. Poliitikon toimintaan vaikuttavat rahan lisäksi ideologia, puoluejohto, erilaiset henkilökohtaiset näkemykset, taktiset laskelmat, halu

tulla valituksi uudestaan ja monet muut seikat. Äänestäjien kantoja pitää miettiä: harva edustaja haluaa esiintyä ”suuren rahan” puolustajana. Tilanne on helpompi poliitikkojen ja äänestäjien kannalta vähämerkityksellisissä asioissa. Yritykselle saattaa olla suuri taloudellinen merkitys sillä, millä tavoin tarkkaan ottaen joku lakipykälä on sorvattu. Siksi niiden kannattaa vaikuttaa kulissien takana esimerkiksi parlamenttien komiteoissa tehtävään arkiseen työhön.³⁵

TOISEN TASAVALLAN IDEOLOGISET VAALIRAHOITTAJAT

Suomen puoluekenttä toimi kylmän sodan ensimmäisinä vuosikymmeninä pääosin hämärän rahan voimalla. Talouselämä tuki porvarillisia puolueita ja joskus sosiaalidemokraattejakin, SDP sai laajamittaista tukea Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelulta CIA:lta ja kommunistit Neuvostoliitolta. Valoa puoluerahoituksen hämärään maailmaan tulvahti ensi kertaa kunnolla 1960-luvulla, jolloin Suomen valtio alkoi julkisesti tukea maan eduskuntapuolueita. Sen jälkeen on tiedetty, mistä pääosa puolueiden rahoista tulee: veronmaksajilta.

Yksityisen ja ulkovaltojen rahoituksen merkitys supistui valtion puoluetuen myötä, mutta ei kadonnut. ”Puoluerahat valitettavasti eivät ole vähentäneet oikeistopuolueiden rahan tarvetta. Jollei niitä suoriteta, toiminta kärsii,” Solitanderin seuraaja Lauri Kirves kirjoitti erälle metsäpatruunalle kesällä 1969.³⁶ Sama ilmiö toistui muissakin länsimaissa, joissa jaettiin valtion vaalitukea. Kampanjakustannukset kasvoivat nopeammin kuin veronmaksajilta saadut varat.

Kyse ei silti yleensä ollut lahjonnasta vaan poliittisesta taistelusta. CIA tuki sosiaalidemokraatteja, koska näiden ja kommunistien välillä kulki kylmän sodan jakolinja. Kommunismin pelko sai myös elinkeinoelämän edustajat avaamaan kukkaronsa. Teollisuusjärjestöjen sisäisissä keskusteluissa tuelle asetettiin kaksi tavoitetta: 1) porvarillisen enemmistön säilyttäminen eduskunnassa ja 2) kommunismin etenemisen patoaminen. Teollisuusjohtajien puheissa korostui edellinen tavoite, mutta käytännössä jälkimmäinen oli tärkeämpi. Kommunistien tiedettiin saavan rahaa Neuvostoliitosta, mikä kannusti yrityksiä lisäämään tukeaan muille puolueille. Eniten tukea annettiin kokoomukselle, mutta myös maalaisliitolle (vuodesta 1964 keskustapuolue), pienille porvaripuolueille ja SDP:lle riitti rahaa. Laulut eivät suinkaan aina miellyttäneet. Kommunismia pelänneet suuryritykset tukivat maalaisliittoa ja SDP:tä, vaikka inhosivat niiden sosiaali- ja talouspolitiikkaa. Puolueiden linja ei yleensä muuttunut rahoituksen takia.³⁷ Esimerkiksi työnantajajärjestöt tukivat

sosiaalidemokraattisia ay-aktiiveja,³⁸ jotka silti vaativat korkeampia palkkoja ja parempia työehtoja. Tukea kannatti tästä huolimatta antaa, jotta ääriivasemmisto ei saisi työmaita haltuunsa.

Kokoomuksen edustajat valittelivat jatkuvasti köyhyyttään. Rahaa ei ollut koskaan tarpeeksi. Sitä saatiin ”vain” vaalitaisteluun, ei niinkään puoluekoneiston arkiseen pyörittämiseen.³⁹ Köyhyys oli kuitenkin enemmänkin suhteellista kuin absoluuttista. Valtakunnan varakkaimmat yksityiset tahot tukivat puoluetta avokätisesti, mutta SDP:n CIA:lta ja kommunistien Neuvostoliitolta saamat summat lienevät olleet vielä suurempia. Mitä SDP antoi vastineeksi ulkomaisille tukijoilleen? Tätä kysyi Mikko Majander *Demokratiaa dollareilla* -tutkimuksessaan. ”Juuri sitä, mitä he [sosiaalidemokraatit] olivat muutenkin tekemässä, patoamassa kommunismia”, oli historiantutkijan vastaus.⁴⁰

Useimmat kylmän sodan suomalaiset vaalirahoittajat eivät tavoitelleet itselleen erikoisetuja vaan pyrkivät edistämään yleisiä yhteiskunnallisia päämääriä. Tämä oli ymmärrettävää, sillä omakin selviytyminen riippui siitä, kuka voittaisi ideologisen taistelun. Suuri osa elinkeinoelämän vaalirahoituksesta käytettiin markkinatalousjärjestelmän puolustamiseen, koska se oli elinkeinoelämän kannalta parempi ratkaisu kuin kommunismi. Ja pitkällä aikavälillä markkinatalousjärjestelmä osoittautui myös kansantalouden kannalta paremmaksi vaihtoehdoksi. Korruption väitetään usein heikentävän maan talouskehitystä, mutta kylmän sodan hämäräperäiset yksityiset rahavirrat edistivät markkinatalouden säilymistä.

Rahan jako ei silti ollut harmitonta: se kärjisti sisäisiä vastakkainasetteluja ja loi ”harmaan vyöhykkeen” toimintatapoja. Korruption vaara on kuitenkin todennäköisesti suurin silloin, kun ei ole makrotason tavoitteita vaan rahoitus voidaan kytkeä erikoisetuihin. Sitä kylmän sodan pääomapiirien edustajien oli vaikea tehdä. Suurten ja keskikokoisten yritysten puolueille antama tuki oli pääosin keskitetty elinkeinoelämän keskusjärjestöjen jaettavaksi. Puunjalostusteollisuuden (myöhemmin Metsäteollisuuden) Keskusliitto keräsi varoja jäseniltään yhteen pottiin, josta se jakoi niitä keskitetysti puolueille. Suomen Teollisuusliitto teki samoin muiden teollisuudenalojen puolella. Pankkien ja vakuutusyhtiöiden keskusjärjestöillä oli omat rahastonsa. Koordinointia tekivät myös 1970-luvulla perustetut Teollisuuden Keskusliitto ja Elinkeinoelämän Valtuuskunta.⁴¹

Näillä mekanismeilla oli merkitystä. Järjestöt eivät voineet ajaa jäsenkuntansa yhteisillä rahoilla voimakkaasti yksittäisen yrityksen etuja, kuten tiettyä kaavoituspäätöstä tai valtion tilausta, vaan järjestön oli edistettävä kaikille tai useimmille tärkeitä makrotason tavoitteita.

HYVÄT VELJET

Kun valtio säätelee, tukee tai ostaa, sen päätöksiin kannattaa yrittää vaikuttaa. ”Missä on säätelyä, siellä on myös lobbausta (ja korruptiota)”, kirjoittavat kaksi johtavaa yrityshistorian tutkijaa, yhdysvaltalainen Philip Scranton ja ranskalainen Patrick Fridenson.⁴² Jos poliitikko tai virkamies haluaa lahjuksia, hänellä on oltava jotain ”myytävää”. Suomessa säätelyn purkaminen, kuten tuonnin vapauttaminen 1950-luvulta lähtien, heikensi poliitikkojen kykyä kerätä varoja maalaisliiton Arvo Korsimon käyttämillä keinoilla, joihin siis kuului muun muassa tuontilisenssien myyminen. Ei olekaan yllättävää, että vaalirahaa on jaettu ahkerasti juuri rakennuslalla, jossa julkisella vallalla on edelleen keskeinen rooli. Sillä sektorilla puolueet ovat myös osoittaneet huomattavaa aktiivisuutta luomalla Nuorisosäätiön kaltaisia pysyviä instituutioita, jotka ovat jakaneet varsinaisen toimintansa ohella vaalirahaa.

Vaalirahoituksessa voi myös olla eräänlaisia ”suojelurahan” piirteitä, ja pahimmillaan rahankeräys muistuttaa painostusta. Kun poliitikko soittaa ja pyytää tukea, yrityksen voi olla vaikea kieltäytyä, sillä liike-elämä on monella tapaa riippuvainen poliittisista päätöksistä.⁴³ Mitä enemmän valtio säätelee taloutta, sitä suurempi tuo riippuvuus on. ”Sitäkin miestä olen avustanut ja teollisuutta tukenut, mutta ei tule vastapalvelusta. Sama kaikilla”, presidentti Urho Kekkonen valitti 4. lokakuuta 1961, kun vuorineuvos R. Erik Serlachius ei ollut presidentin mielestä antanut riittävästi rahaa hänen vaalikampanjaansa. Monet teollisuusjohtajat suhtautuivat nihkeästi Kekkoseen, mutta samaisen lokakuun lopulla käynnistyneen nootikkriisin jälkeen presidentti saavutti niin vahvan aseman, että elinkeinoelämän oli pakko sopeutua tilanteeseen.⁴⁴ Kekkosen kriitikko Georg C. Ehrnroothin teollisuusjohtajaisä Carl Johan ei ikinä käynyt poikansa poliittisissa tilaisuuksissa. Setä, pankkiiri Göran Ehrnrooth, taas rakensi pragmaattisia suhteita Kekkoseen samalla kun hänen veljenpoikansa kampanjoi innokkaasti tätä vastaan.⁴⁵

Vaalirahoittajat lähtevät helposti voittajan kelkkaan. Teollisuusjohtajat alkoivat lähestyä nimensä vaihtanutta keskustapuoluetta 1960-luvun lopulla, kun eivät muuta voineet. Kokoomuksesta ei ollut apua, koska se oli leimattu ulkopoliittisesti epäluotettavaksi. SDP kääntyi vasemmalle, ja nykyisen vasemmistoliiton edeltäjä SKDL (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto) oli jo vanhastaan ideologinen vihollinen. Keskustan ja suurteollisuuden välille syntyi pragmaattinen yhteistyösuhde, jonka tunnetuimpia ilmentymiä oli niin sanottu Kairamon–Väyrysen keskusteluryhmä. Sen kokouksissa keskustan puoluejohtaja tapasi Nokian

pääjohtajan Kari Kairamon kaltaisia teollisuusjohtajia. Paavo Väyryselle teollisuus jakoi rahaa vielä 1980-luvun lopulla, jolloin Holkeri oli osoittanut, että kokoomus oli muuttunut palkansaajien puolueeksi. Keskusta oli enemmänkin maanviljelijöiden kuin teollisuuden puolue, mutta sen kanssa oli totuttu ja opittu asioimaan.⁴⁶

Vaalirahoitus ei ole automaattisesti tai edes yleensä lahjontaa, mutta poliittisen historian tarkempi tutkimus osoittaa, että se on ollut yksi elementti yhteiskunnallisten vaikuttajien välisissä vuorovaikutussuhteissa. Ulkopuolisille nämä siteet näyttäytyivät usein haitallisina hyvä veli -verkostoina, joita tutkijat pitivät keskeisenä suomalaisena korruption muotona. He korostavat kuitenkin, että yhteistyösuhteita on kahdenlaisia, terveitä ja korruptoituneita, ja että rajanveto niiden välillä on vaikeaa.⁴⁷

Verkostot ovat olleet Suomen historiassa vieläkin keskeisempi ilmiö kuin mitä korruptioita tutkineet yhteiskuntatieteilijät ovat ajatelleet. Suomessa vallitsi vuosikymmeniä niin sanotun yhteistyökapitalismin malli, jossa yritykset tekivät keskenään laajasti yhteistyötä. Ne perustivat esimerkiksi vuonna 1918 syntyneen Paperitehtaitten Yhdistyksen eli Finnpapin kaltaisia vientikartelleja, joiden avulla pienen Suomen yritykset onnistuivat murtautumaan maailmanmarkkinoille. Kotimaassa ”Oy Suomi Ab:n” metsäyhtiöt tekivät yhteistyötä esimerkiksi puunhankinnassa, energiantuotannossa, tutkimustoiminnassa – ja poliittisessa vaikuttamisessa. Valta Suomen talouselämässä lymysi usein vuorineuvosten välisissä verkostoissa, jotka kytkeytyivät yhteiskunnan muihin eliittiverkostoihin.⁴⁸

Kehittyvää Suomea rakensivat myös asiantuntijoista koostuvat teknokraattien verkostot. Talouden ja tekniikan ammattilaiset hoitivat kulisien takana kansakunnan asioita. Usein julkisuuden välttely oli suorastaan välttämätöntä. Esimerkiksi Aaro Sahari kuvaa tuoreessa laivanrakennusteollisuuden historiaa käsittelevässä väitöskirjassaan, miten sotakorvaukset ”pitivät yllä Neuvostoliiton eksistentiaalista uhkaa, minkä takia ne eristettiin valtion ylimmän johdon päätöksellä politiikasta ja kansalaisyhteiskunnasta omaksi teknokraattiseksi kokonaisuudekseen”.⁴⁹ Lisää valtaa siirtyi kulissien taakse, kun Suomeen ryhdyttiin rakentamaan korporatistista yhteiskuntamallia toisen maailmansodan jälkeen. Työmarkkinajärjestöjen rooli korostui erityisesti 1960-luvun lopulla alkaneella tulopoliittisten kokonaisratkaisujen kaudella. Tupo-Suomessa työntantajien ja työntekijöiden keskusjärjestöjen avainhenkilöt loivat keskinäiset luottamukselliset suhteet ja hoitivat talous-, eläke- ja sosiaalipoliittisia asioita. Järjestöjohtajat rakensivat mielestään suomalaista sopimus- ja luottamusyhteiskuntaa.

Yhteistyökapitalistien, teknokraattien ja työmarkkinavaikuttajien verkostojen roolia on usein korostettu, kun on puhuttu Suomen noususta vauraaksi länsimaiseksi hyvinvointivaltioksi. Vähemmän on puhuttu niiden kielteisistä vaikutuksista. Finnpap edisti Suomen vientiä ja siten kansakunnan hyvinvointia, mutta myyntiyhdistys hallitsi yksin myös kotimaan markkinoita. Suomalaislehdet joutuivat siten vasta itsenäistyneessä maassa maksamaan painopaperista sen, mitä paperitehtaiden kartelli siitä vaati. Pahimmillaan hinnankorotukset vaaransivat demokratialle tärkeän vapaan sanomalehdistön olemassaolon.⁵⁰ Markkinataloudelle ei juuri-kaan jäänyt tilaa. Kartellit olivat muutenkin Suomessa pitkään laillisia ja hyväksyttyjä, ja ne kiellettiin vasta 1900-luvun lopulla. Nykyisin tutkijat laskevat ne yhdeksi korruption muodoksi.⁵¹

Saharin kuvaamat teknokraatit saattoivat pitää erilaisia hattuja tilanteen mukaan, eikä kansakunnan etu suinkaan aina mennyt yksityisen edun edelle.⁵² Ay- ja työnantajajohtajat taas kokosivat käsiinsä valtaa, joka oikeastaan olisi kuulunut vaaleilla valitulle eduskunnalle ja sen luottamusta nauttivalle hallitukselle. Siksi hallintotieteilijä Paula Tiuhonen käsittelee myös tupo-järjestelmää luodessaan yleiskuvaa suomalaisesta korruptiosta.⁵³

Kulissien takana tapahtuva vallankäyttö ja jopa siihen liittyvät rahansiirrot ovat olleet Suomessa hyväksyttävää toimintaa, suorastaan ”maan tapa”. Suomen Työnantajain Keskusliitto STK maksoi pari vuosikymmentä entiselle johtohenkilölleen palkkaa, vaikka tämä oli siirtynyt ensin kansanedustajaksi ja sittemmin ministeriksi. Korvauksella katettiin palkkaero vanhan yksityisen ja uuden valtiollisen tehtävän välillä. Eduskunnan oikeusasiamies sai vuonna 1989 tiedustelun, jossa kysyttiin, onko maksettu summa lahjoma. Ministeri perusteli maksua muun muassa ”maan tavalla”, ja oikeusasiamies totesi, että kyseessä ei ole lahjomarikos. Tapausta kuvannut korruption tutkija Paavo Isaksson ei myöskään uskonut lakia rikotun, mutta ihmetteli silti tilannetta. ”Menettely ilmentää sitä, miten ’Hyvä Veli’ -verkostot rakentuvat ja miten niitä pidetään yllä.”⁵⁴

Ammattiyhdistysliikekin on osannut rakentaa omia verkostojaan. Toimittaja Risto Uimosen mukaan eduskunnassa on ay-liikkeen ”nimikko-kansanedustajia” eli poliitikkoja, joiden vaalikampanjaa järjestöt olivat tukeneet taloudellisesti, henkisesti ja järjestöllisesti”. Tukea saanut tuntee ainakin jonkin verran kiitollisuudenvelkaa rahoittajaa kohtaan. Siten hän ”ei lyö puhelinta korvaan, kun liiton edustaja soittaa, ei kieltäydy kutsusta eikä torju kohteliaiin sanakääntein muitakaan liiton lähestymispyrkimyksiä”.⁵⁵ Uimonen muistuttaa, ”ettei ay-liike tue eduskuntavaaliehdokkaita

pelkästään heidän sinisten silmiensä tähden. Rahalle halutaan ainakin tiukan paikan tullen vastinetta”.⁶

PIENTEN PIIRIEN PIILOTETUT RAHAVIRRAT

Suomi on ollut 1900-luvun alusta lähtien oikeusvaltio, mikä on suojannut maata korruption pahimmilta ilmenemismuodoilta ja edesauttanut sen taloudellista nousua. Suomi esitellään usein malliesimerkkinä puhtaasta länsimaasta, mutta suomalaisen korruption historiaa on tutkittu yllättävän vähän. Hämärät rahavirrat eivät kuitenkaan ole Suomessa uusi ilmiö. Esimerkiksi paljon palstatilaa saanut 2000-luvun ensikymmenen yksityinen vaalirahoitus oli pienimuotoista viime vuosisadan rahavirtoihin verrattuna.

Vaalirahauutisointi on tuottanut lisää tietoa rahan liikkeistä, mutta motiiveista ja vaikutuksista ei niinkään. Julkisessa keskustelussa keskitytään helposti vain niihin konkreettisiin etuihin, joita vaalirahan antaja voi saada tukemaltaan taholta, ja tämä tulkitaan antajan motiiviksi. Käytännössä Suomen 1900-luvun historia osoittaa, että suurimmat taloudellisen tuen jakajat ovat ”äänestäneet rahoillaan” eli ne ovat tukeneet sellaisia tahoja, joiden ne ovat katsoneet voivan viedä yhteiskuntaa toivomaansa suuntaan. Lisäksi vaalirahojen virrat heijastelevat yhteiskunnan valtarakenteita ja yhteistyösuhteita. Siten esimerkiksi suurliike-elämä on tukenut markkinatalouteen myönteisimmin suhtautuvia puolueita, vasemmiston hallitsemat ay-järjestöt sosiaalidemokraatteja, kommunisteja ja SKDL:ää (vasemmistoliittoa), ruotsinkieliset säätiöt RKP:tä ja pellervolaiset yhtiöt sekä maataloustuottajien hallitsemat osuuskunnat maalaisliittoa (keskustaa).

Vaalirahoituksella on vaikeampi ostaa itselleen myönteisiä päätöksiä kuin skandaaliuutisten perusteella voisi päätellä. Jos se olisi helppoa, rahaa jaettaisiin paljon enemmän. Taloudellinen tuki on yleensä vain yksi elementti eturyhmän ja poliitikkojen välisessä vuorovaikutussuhteessa – eikä yleensä tärkein. ”Kenen leipää syöt, sen lauluja laulat” -sanonta kuvaa huonosti suomalaisen vaalirahoituksen todellisuutta. Puolueet syövät pääosin valtion leipää; lisäpurtavan tarjoajat ojentavat kätensä niille, jotka ovat heidän kanssaan jo muutenkin samaa mieltä keskeisistä kysymyksistä tai joiden kanssa he kuuluvat samaan aatteelliseen, sosiaaliseen tai poliittiseen ryhmittymään; monet laulut käsittelevät jotain aivan muuta kuin taloudellisia etuja. Pääsylippuja ostellaan, mutta kaikkein vaikutusvaltaimmat yksityiset tahot eivät niitä edes tarvitse. Heitä kuunnellaan joka tapauksessa.

Yksityinen vaalirahoitus on saanut paljon skandaalinkäryistä palstatilaa, mutta harvemmin muistetaan kysyä, kuinka korruptoituneita voivat olla puolueet, jotka saavat valtaosan rahoistaan veronmaksajilta ja joiden yksityisistä rahoittajista avokätisimpiä ovat ne, jotka ovat muutenkin tukeneet niitä jo vuosikymmeniä.

Avoimutta ja läpinäkyvyyttä pidetään usein pohjoismaisten yhteiskuntien keskeisinä piirteinä, mutta suomalaista poliittista rahoitusta on leimannut läpinäkymättömyys. Tämä heijasteli osittain maan uhanalaista asemaa Neuvostoliiton naapurina ja osittain päätöksentekijöille luontaista halua piilotella arkoja asioita. Ulkoinen uhka ja selviytymisen pakko ovat vähentäneet oman lyhytnäköisen edun tavoittelua ja pakottaneet suomalaiset puhaltamaan yhteen hiileen. Poliittisten ja taloudellisten päätöksentekijöiden oma tulevaisuus on usein riippunut koko maan selviytymisestä, ja siksi liike-elämäkin tuki kylmän sodan aikana puolueita, joiden talous- ja sosiaalipolitiikkaa yritysjohtajat inhosivat. Valtarakenteiden ja niiden sisällä tapahtuneiden rahaliikkeiden läpinäkymättömyys on kuitenkin luonut myös hedelmällisen maaperän erilaisille lieveilmiöille, kuten rakennusalan laajamittaiselle korruptiolle. Näitä lieveilmiöitä on edelleen tutkittu hämmentävän vähän.

Suomessa on 2000-luvun ensikymmenen lopulta lähtien kohistu erityisesti vaalirahoituksesta ja hyvä veli -verkostoista. Vaalirahoitusta pidetään usein lahjontana, mutta sekä suomalaiset että ulkomaiset tutkimukset osoittavat, että siitä ei ole yleensä kyse. Vaalirahoittajat ovat pyrkineet joko vaikuttamaan yhteiskunnan yleiseen kehitykseen tai vahvistamaan siteitään päätöksentekijöihin. Suomi on pieni maa, jossa on ollut pienet piirit, ja vaalirahoitus on tehnyt noista siteistä entistä vahvempia.

Olemassa olevan tutkimuksen valossa Suomi ei ole ollut niin puhdas maa kuin mitä usein on uskottu. Se on silti ollut mitä ilmeisimmin riittävän puhdas, sillä lieveilmiöt eivät ole tuhonneet kansalaisten luottamusta valtionhallinnon ja oikeuslaitoksen kaltaisiin keskeisiin instituutioihin.

**18. RIITTÄVÄN PUHDAS MAA:
VAALIRAHOITUS JA KORRUPTIO
SUOMEN KEHITYSTIELLÄ**

1. Mokyr 2006, 10–11.
2. Transparency International Suomi ry, Mitä teemme.
3. Esim. Isaksson 1997; Tiuhonen 2003; Salminen & Mäntysalo 2013.
4. Esim. Uljas 2012, 224–226; Katajisto 2017, 558–562.
5. Kekkonen 2013, 124–139; Salminen 2013, 58.
6. Hokkanen 2002, 214, 218.
7. Jensen-Eriksen 2006, luku 9.
8. Korhonen 2014, luvut 9 ja 10; Mölsä 2016.
9. Sainio 1983.
10. Salminen, Ikola-Norrbacka & Mäntysalo 2011, 23.
11. Helsingin Sanomat 1.9.2013, C6, Vanhasen ja Kiviniemen porvarihallitus.
12. Transparency International Suomi 2012.
13. Ks. esimerkiksi McMenamin 2013, 1; Francia ym. 2003; La Raja 2008, 1; Sorauf 1992, 1, 20.
14. Sorauf 1992, 1; Adamany 1976, 18. ”The best Congress money can buy”.
15. Francia ym. 2003, loc. 106; McMenamin 2013, 3, 8–9.
16. Francia ym. 2003, erityisesti luku 3; erilaisista motiiveista ks. myös Sorauf 1992, 34–35, 96.
17. Clawson ym. 1998, 5–6, 19, 29–30, 61–62, 91.
18. McMenamin 2013, 12–16, 64; La Raja 2008, 15; Adamany 1976, 28; Hall & Wayman 1990, 1023.

19. Milyo ym. 2000, 75–76, 84–85.
20. Ansolabehere ym. 2003; Harford 2006.
21. Esim. La Raja 2008, 3; McMenamin 2013, 6; Ansolabehere ym. 2003, 126.
22. Adamany 1976, 29.
23. Milyo ym. 2000, 82.
24. La Raja 2008, 26, 33–34, 37, 55–56.
25. Fukuyama 2014.
26. Callahan 2000, 166.
27. Fukuyama 2014.
28. *Helsingin Sanomat* 16.8.2009, A5, Maksulliset poliittiset seminaarit tulivat Suomeen pelastamaan puolueita, Juha-Pekka Raeste.
29. *Helsingin Sanomat*. Kuukausiliite 3/2015, 24–26, Ystäville kiitos, Maria Petterson.
30. *Taloussanomat* 15.5.2008, Ilmaista vaalirahaa ei ole, Tuomas Niskakangas.
31. Holopainen 1989, 14.
32. Leino-Kaukiainen & Uino 1994, 463–473, 576.
33. Vares & Uino 2007, 327–331; Häggman 2006, 47–58.
34. Häggman 2006, 36–47, lainaus 44.
35. Milyo ym. 2000, 76; Hall & Wayman 1990, 797–798, 801, 814; McMenamin 2011, 1024; Drope & Hansen 2004, 35; McSweeney 2000, 51.
36. Siteerattu teoksessa Jensen-Eriksen 2007, 96.
37. Jensen-Eriksen 2007, 87–96; Majander 2007, 308; Paavilainen 2006, 299.
38. Kahri 2001, 108–110; Majander 2007, 193.
39. Vares 2008, 267–269, 278–293.
40. Majander 2007, 298.
41. Jensen-Eriksen 2007, 90–92; Lamberg 1997, 151–152; Tarkka 2002, 115, 258; Korhonen 2014, 335; Kuisma & Kes-kisarja 2012, 138–139, 257; *Helsingin Sanomat* 8.11.2009, D6, Vaalirahoi-tuksen konkari paljasti entisaikojen metkut.
42. Scranton & Fridenson 2013, 18: "[W]here there's regulation, there's also lobbying (and corruption)."
43. Francia ym. 2003, loc.192–194; Clawson ym. 1998, 36–37.
44. Jensen-Eriksen 2007, 274–278; Suomi (toim.) 2001, UKK pvk 4.10.1961.
45. Keski-Rauska 2014, 67n, 170, 199–200.
46. Jensen-Eriksen 2007, 271–278; Jen-sen-Eriksen 2008, 62–68, 153–154; Isohookana-Asunmaa 2006, 138–139; Korhonen 2014, 322–323, 335, 742–744, 776–777.
47. Esimerkiksi Salminen & Mäntysalo 2013; Salminen, Ikola-Norrbacka & Mäntysalo 2011, 23–24.
48. Ks. esim. Heikkinen 2000; Jensen-Eriksen 2007; Wuokko 2016. Finn-papin nimessä oli alkujaan vain yksi n, mutta tutkimuksissa nimi kirjoitetaan yleensä kahdella n-kirjaimella.
49. Sahari 2018, tiivistelmä.
50. Jensen-Eriksen & Kuorelahti 2017, 128–131, 147–159.
51. Salminen & Mäntysalo 2013, 39, 42–43, 46, 50.
52. Sahari 2018, 113, 168.
53. Tiihonen 2003, 109, 112–114.
54. Isaksson 1997, 164–165.
55. Uimonen 1998, 162–163.
56. Uimonen 1998, 173.